

Sperrefrist:
20. juni kl. 18.30.

Med forbehold om endringer.

Statsminister Per Bortens tale i Aulaen
lørdag 20. juni 1970 i anledning av
Senterpartiets 50-årsjubileum.

Det er ofte sagt at vi er en ung nasjon. Vår konstitusjon feiret 150-årsjubileum for 6 år siden. Det er 86 år siden det første politiske parti i Norge ble stiftet. Dette hører historien til, men det er likevel ikke lenger tilbake enn at det fremdeles er noen blant oss som selv opplevde dette.

De siste 50 år av den 86-årige norske parti-politiske historie, har Senterpartiet vært en del av den. Partiet er gammelt nok til å favnes av historiens vingespenn, og så ungt at det har evne til livskraft og for-

-2-

nyelse. Det kan på samme tid glede de eldre og utfordre de unge. Dette gir oss en klarere forståelse av dagens - øyeblikkets - mangfoldige standpunkter bæres - og må bæres - på en understrøm av allmenn og tidløs gyldighet, en understrøm av tanker og behov som ingen ytre utvikling kan eliminere.

I dagens aktuelle avveininger oppstår det ofte en konflikt mellom dagsaktuelle og tidløse behov. Fristelsen til å høste i øyeblikket uten tanke på langtidsvirkningen, er alltid til stede. Kampen for utkommet kan være hard i et så barskt og på mange måter karrig land som vårt.

Å tilfredsstillende de daglige behov - den materielle velferd om en vil - er heller ikke i egentlig forstand noen sekundær oppgave. Det er, og må være, en drivkraft i all samfunnspolitisk virksomhet. En kommunepolitiker i Trøndelag formulerte det på en ganske treffende måte i en debatt om rettskrivningen i skolen. Han sa: "For meg er det revnende likegyldig om det heter gryten eller gryta. Hovedsaken er at vi har noe å ha oppi den." I "Brødrene Karamasov" er det samme dilemma beskrevet i storinkvisitoren's svar til Kristus: "Gi dem mat, først da kan du kreve dyd av dem".

Men like sikkert er det at vi alltid må ha for øye at mennesket lever ikke av brød alene. Vi må ikke

tilfredsstillende øyeblikkets materielle behov i den grad og på en slik måte at vi mister mulighetene til å tilgodese de tidløse verdier som er avgjørende for at et folk og en kultur skal være liv laga.

Når jeg i en tale i anledning Senterpartiets 50-årsdag har innledet med disse betraktninger, er det fordi jeg tror de er representative for partiets politiske holdning. Hensynet til det enkelte menneskes situasjon i kollektivet - i fellesskapet - har gjennomsyret Senterpartiets tenkning og standpunkttaken til konkrete problemer opp gjennom alle år. Vi har aldri akseptert kollektivets rett til å redusere enkeltindividet til

en produksjonsfaktor, og heller ikke de sterkes rett til å sko seg på fellesskapets bekostning. Ut fra denne grunnholdning er vårt primære krav om samfunnsmessig likebehandling utledet.

Dette var utslagsgivende alt som startgrunnlag for partiet for 50 år siden. Konkret gjaldt det spørsmålet om den industrielle utvikling i landet skulle stimuleres bl.a. gjennom tollpolitisk forfordeling som ville ha en forringelse av bygdenæringenes kår til følge. Det var en politisk sak av både praktisk, økonomisk og prinsipiell art, som sammen med andre forhold til slutt følte så sterk at det gav støtet til dannelsen av et eget politisk parti.

De bestående partier forstod ikke tidens tale like lite som de tidligere hadde forstått å ta vare på arbeidernes krav. Og på Landmannsforbundets landsmøte i Kristiansand for 50 år siden vedtok bygdenæringenes folk å skaffe seg sin egen politiske redskap.

Den klassiske liberalisme kan aldri forenes med det vi i Senterpartiet forbinder med likestilling. Hvis det offentlige ikke griper regulerende inn vil det i virkeligheten aldri kunne skapes noenlunde jevne vilkår - ikke en gang i elementære forhold mellom menneskene. Likestilling innebærer at fellesskapet yter det samme til alle uansett yrke og bosted. Økonomisk sett ordnes dette

ved utjamningsordninger mellom næringer og landsdeler.

Mange har ment at likskapsprinsippet innebærer en fare for uniformering og nivellering nedover. Det foreligger naturligvis en slik fare hvis man går for langt. Men så langt må man gå at mulighetene, startgrunnlaget, skal være likt for alle borgere. Og så får det bli den enkeltes sak å utnytte dette i samsvar med evner og anlegg.

Fra første stund til i dag har partiet fått rike høve til å forfekte dette prinsippet i praktisk politikk. Det har ikke alltid vært lett å vinne gehør. Det har så altfor ofte hett seg at Senterpartiets syn nok kunne ha noe for seg, men at det var håpløst, romantisk og i strid med en uunngåelig utvikling. Derfor har partiet

ofte ført en ensom kamp, men slett ikke alltid forgjeves. I mange saker har forløpet vært at Senterpartiets initiativ og standpunkt først har møtt kompakt motstand, for så litt etter hvert å vinne gehør, og så endelig blir allminnelig akseptert. Det er sagt om oss i Senterpartiet at vi har aldri vært noen flinke propagandister, flinke til å selge våre egne idéer. Det er nå heller ikke det som er hovedsaken. Et politisk parti er alltid bare en redskap, som skal brukes til gagn for det folk det skal tjene. Men vi vet også av egen erfaring at skal det bli godt resultat må redskapen alltid være effektiv og moderne.

Det kan vel forekomme at et politisk parti blir stiftet som svar på en konkret situasjon. Partiet er da kanskje ikke sprunget ut av noen folkebevegelse - og kan bli en døgnflue.

Setter vi Senterpartiet inn i en slik sammenheng - finner vi røttene langt tilbake. I et foredrag i 1963 betegnet professor Jens Arup Seip epoken 1814 - 1884 - som "embetsmannsstaten" og fra 1884 til 1945 som "flerparti-staten". Men sjøl om det før 1884 ikke var organiserte politiske partier, var det tankestrømninger som samlet. Det var ikke det vesentlige å være mot embetsmennene slik det ofte fremstilles - viktigere var det å dyktiggjøre den alminnelige kvinne og mann til å delta i forvaltningen

-10-

som bl.a. formannskapslovene fra 1837 hadde åpnet adgang til. Og ledere som Neergaard, Ueland og Jaabæk bidro for å sitere Koht "til å løse motsetningene innenfor samfunnet vårt ut i en prinsippklar form, og lærte folket vårt opp i den vanskelige sjølstyrekunsten og fostret det fram til demokratisk og nasjonal tenkning" ----

Varig partidannelse ble det ikke i første omgang omkring disse navn før de ble med i dannelsen av Venstre. Men det lå også noe annet svangert i tiden - i sine "Folkelige Grunntanker" sier Christopher Bruun i 1878 at "Jeg kan ikke tro andet, end at det her i Norge med

Tiden maa danne sig et nyt politisk Parti --et Mellemparti eller Centrum---" Han fikk rett. Jeg tror at opplysningsidealene og folkehøyskoletankene har vært noe av den åndelige ballast for Senterpartiet fram gjennom årene. En god ballast.

Partiet kom organisatorisk inn i politikken i den såkalte flerpartiperioden for fortsatt å følge professor Seip - og tok som de øvrige sitt mindretallsregjeringsansvar i en vanskelig tid. Fra 1963 og 1965 er partiet igjen i regjeringsstilling i regjeringer av en annen type enn mellomkrigsårenes.

Som flere har pekt på kan det se ut som parlamentarisme og flerpartisystem ikke høver til hverandre - det

kan bli arbeidssvake mindretallsregjeringer. Det ligger vel i og for seg ikke i parlamentarismens egentlige "tillits" prinsipp - men i partienes manglende evne til å samarbeide eller hang til å markere seg. Det er dette som kan føre til politisk ustabilitet i flerpartistaten.

I dette forhold ligger de demokratiske partienes ansvar. Siden 1965 - etter mellomspill i 1963 - har vi her i flerpartistaten Norge arbeidsdyktig regjering med flertallsbasis i nasjonalforsamlingen.

Det er den nye situasjon for å føre historien videre fra professor Seips "Embetsmannsstat til ettpartistat". Det står til oss som nå er med - hvor lenge denne formen skal vise seg så tjenlig at den har livets rett.

Det er en partipolitisk krevende - men demokratisk sett rikt nyansert regjeringsform!

Så er vi fremme ved dagens og morgendagens spørsmål.

Det er sagt som et paradoks at de unge i dag - den første generasjon som opplever overflodssamfunnet - allikevel skal slite med tilpassingsprobelmer. Det er alltid farlig å generalisere - storparten av ungdommen klarer vel å finne harmoni og mening i tilværelsen - men det er noen som ikke gjør det - verden over. Det er i alle fall mange nok til å ta problemet alvorlig.

En av årsakene - er følelsen av å mangle muligheter til å være med og forme fremtiden, - at man drives av krefter man ikke kan kontrollere.

Ikke minst de unge, også i Senterpartiet er gledelig opptatt av dette.

De vil føre senterideologien om distriktsmessig solidaritet over på det globale plan - i medansvar overfor de folk som har kommet kortere i utbygging av sine samfunn.

Vi skulle ha noe av verdi å gi også på det immaterielle plan - fordi vi har hatt den lykke gjennom 150 år å utvikle vår nasjonale selvstendighet - med spilleregler for menneskelig samkvem.

Det mellomfolkelige engasjement vokser seg stadig sterkere, ikke minst de nordiske folk imellom. Vi ser dette å være av stor verdi fordi man i dette samarbeid har inntrykket av å kunne bevare fundamentale muligheter for medbestemmelsesrett for enkeltmennesket.

Men samarbeidet må strekkes utover Norden. - Når Senterpartiet er mer skeptisk til Fellesmarkedet - for å

sitere partiformannen fra i går - så har det vel sin årsak i at det enda er lite klart definert hva man har i sikte, og fordi overføring av bestemmelsesrett fra enkeltindividet til institusjoner er i strid med senterpolitisk grunnholdning.

Nøkkelordet til den politiske debatt framover blir: mer bevisst styring av utviklingen. Her kan det bli strid om virkemidlene. Vi har innsett at de krefter som påvirker utviklingen i retninger som etter vår mening ikke er til beste for vårt folk i det lange løp, disse krefter er i dag så sterke at skal vi beherske dem og lede dem, må vi ta i bruk atskillig kraftigere styringsmidler enn vi tidligere var innstilt på. En uakseptabel utvikling må møtes bevisst og målbevisst. På dette området tør jeg spå at partiet kommer til å vise en skarp profil i årene som kommer.

Kanskje får partiet bruk for sin gamle vane med å gå i brodden.

Mange av de kvinner og menn som satte krefter og idialitet inn i det politiske arbeid i disse 50 årene har lagt vandringsstaven med. I dag lar vi vår honnør og takk tilegnes dem.

Vi vil nødig bli oppfattet slik at vi i Senterpartiet mener at vi er mer ufeilbarlige enn andre. Vi har gjort og gjør fremdeles ting som vi etterpå ser vi kunne gjort på en annen måte. La oss innrømme det og ikke la prestisjen trollbinde oss i våre vurderinger.

Jeg begynte denne tale med å peke på at partiet er ungt nok til å kunne forny seg i pakt med tidens oppgaver.

Jeg vil slutte med å uttrykke et håp om og en tillit til at de unge i partiet ved engasjement og innsats vil føre arven videre.